

2019-08-26

Inventering av groddjur vid Kerstinboda, Katrineholms kommun

Underlag för detaljplanering

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställare: Katrineholms kommun

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Slutversion: 2019-08-26

Uppdragsansvarig: Johan Allmér

Foton: Om inget annat anges: Johan Allmér

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Internt projektnummer: 8092

Bilder på framsidan. Kraftledningsgata i norra delen av planområdet.

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Inventeringsområde och småvatten	5
Befintlig kunskap om groddjur och salamandrar inom planområdet	6
Metod för inventering	7
Osäkerhet i bedömningen	7
Artskyddsförordningen	8
Arter som omfattas av 4§ inom undersökningsområdet	8
Resultat	11
Diskussion och slutsatser	12
Möjliga lekplatser	12
Övriga livsmiljöer	12
Planens påverkan på större vattensalamander	12
Referenser	13

Sammanfattning

Ekologigruppen har på uppdrag av Katrineholms kommun genomfört en groddjursinventering vid Kerstinboda i Katrineholms kommun under våren och försommaren 2019. Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om förekomst av groddjur, med särskilt fokus på arter som är skyddade enligt 4 § i artskyddsförordningen. Resultaten från inventeringen kommer att användas i det fortsatta arbetet med MKB- och detaljplaneläggning av området.

Fyra stycken mindre diken inventerades på förekomst av grod- och kräldjur, dessutom inventerades ett större dike norr om planområdet som leder ut i sjön Näsnaren. I samband med inventeringen observerades vanlig padda vid två tillfällen och vanlig groda vid ett tillfälle inom planområdet. I det stora diket utanför planområdet observerades större vattensalamander vid ett tillfälle. Observationen gjordes nära den större våtmarken vid Näsnarens södra strand.

Vår bedömning är att den lokala populationen för groddjur i och i anslutning till planområdet vid Kerstinboda åtminstone sträcker sig utmed Näsnarens stränder och de dikessystem som ansluter till sjön. Eventuella groddjursförekomster inom planområdet bedöms således endast utgöra en liten del av den totala populationen. Utifrån inventeringsresultaten bedöms inte naturmiljön inom planområdet utgöra något av de mer betydelsefulla livsmiljöerna för området grod- och kräldjur, området används dock sannolikt sporadiskt av olika arter.

Utifrån resultaten från inventeringen bedömer vi att inga grod- eller kräldjur som är skyddade enligt 4§ i artskyddsförordningen kommer påverkas av planen på sådant sätt att det medför att de lokala populationerna försämras eller möjligheterna att upprätthålla kontinuerlig ekologisk funktion försvåras för de lokala populationerna. Det går inte helt att utesluta att större vattensalamander förekommer inom planområdet men vi bedömer att det är låg sannolikhet att arten finns där i några betydande antal och att med den inventeringsinsats som nu har genomförts i området uppfylls kunskapskravet i miljöbalken.

Inledning

Bakgrund och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av Katrineholms kommun genomfört en groddjursinventering vid Kerstinboda i Katrineholms kommun under våren och försommaren 2019.

Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om förekomst av groddjur, med särskilt fokus på arter som är skyddade enligt 4 § i artskydds-förordningen. Resultaten från inventeringen kommer att användas i det fortsatta arbetet med MKB- och detaljplaneläggning av området.

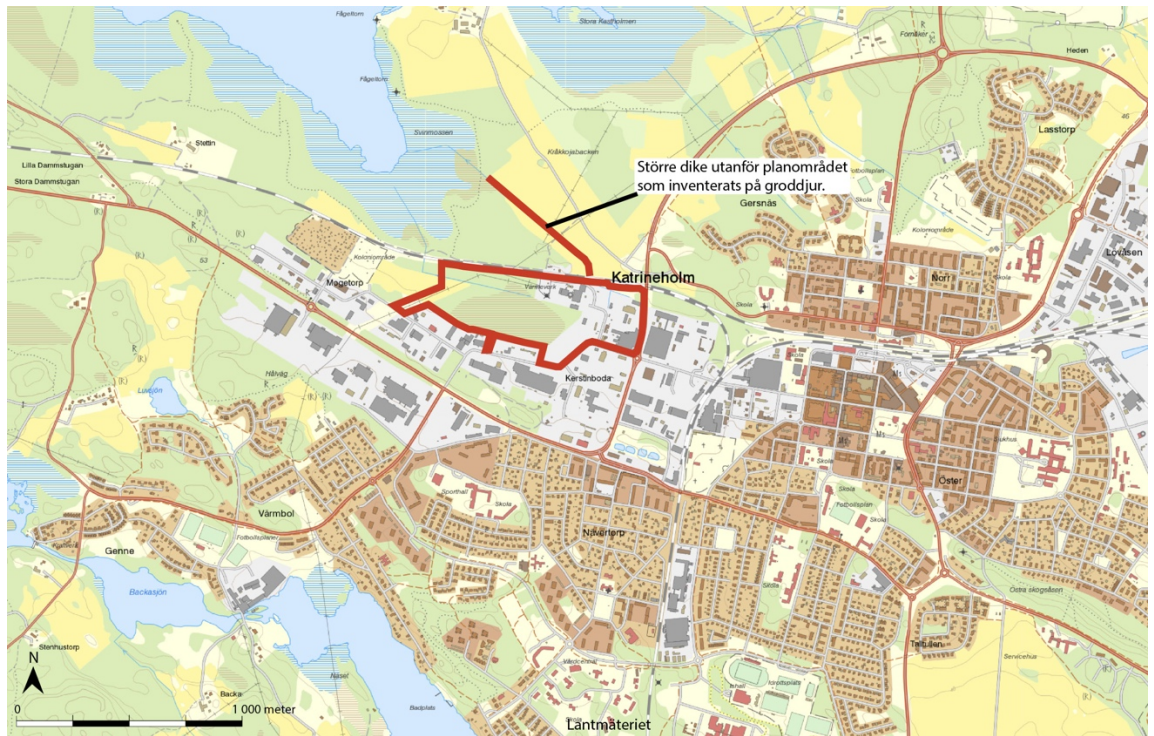
Johan Allmér har varit ansvarig för fältarbete och framtagande av denna rapport.

Uppdraget har genomförts under perioden 4 april 2019 till 14 juni 2019. fältbesöken förlades med cirka två till tre veckors mellanrum för att kunna täcka in både grodornas och paddornas lek (i mitten till slutet av april) samt salamandrarnas lek i maj.

Inventeringsområde och småvatten

Inventeringsområdets läge och avgränsning framgår av figur 1. Inom planområdet har fyra stycken mindre vattendrag inventerats på förekomst av groddjur. Vattendragen utgörs uteslutande av diken som till större delen ligger i skogsmark eller i direkt anslutning till skogsmark, inga vattendrag inom planområdet har varit solexponerade eller legat i sydläge. Inom planområdet har även ett eftersök av grod- och kräldjur gjorts i lämpliga landmiljöer för att få en uppfattning om hur djuren använder området.

Utanför planområdet har ett större dike inventerats på förekomst av lekande groddjur. Diket sträcker sig från det nordöstra delen av planområdet och norr ut och har sitt utlopp i sjön Näsnaren (figur 1).

Figur 1. Inventeringsområdet inom rödmarkerad linje. dessutom inventerades ett större dike, röd heldragen linje norr om inventeringsområdet.

Befintlig kunskap om groddjur och salamandrar inom planområdet

Inga fynd av groddjur eller salamandrar fanns inrapporterade till ArtDatabanken.

Metod för inventering

För inventeringen användes en kombination av två svenska standardiserade metoder för groddjursinventering, Naturvårdsverkets metod för ”Visuell och audiell inventering” (Naturvårdsverket 2010) av grodor, och ”ficklampsmetoden” för inventering av större vattensalamander (Naturvårdsverket 2005). Metoden går ut på att en möjlig lekmiljö för groddjur genomsöks från strandkanten med hjälp av ficklampa. Där inventeraren långsamt vandrar längs stranden, för att var femte meter stanna och lyssna i 30 sekunder, och därefter notera alla sedda och hörda groddjur, tills hela strandkanten inventerats. Diken som inventerades i detta uppdrag var relativt lättöverskådliga och tillgängliga varför varje avsnitt kunde genomsökas noggrannare än med Naturvårdsverkets metoder.

Osäkerhet i bedömningen

Förutsättningarna för att genomföra groddjursinventering enligt vedertagen metodik bedöms ha varit god och vi ser inga direkta osäkerheter i de bedömningar som gjorts i denna rapport. En generell osäkerhet är dock att man lätt kan missa enstaka individer inom inventeringsområdet och det kan därför inte uteslutas att det förekommer fler individer av groddjur än vad denna inventering visar. Den inventeringsinsats som har gjorts bedöms dock vara tillräcklig för att göra en bedömning om huruvida området är en viktig groddjurslokal eller ej.

Artskyddsförordningen

Groddjur skyddas av olika förbud enligt 4 och 6 §§ artskyddsförordningen (artskyddsförordningen, 2007:845). Artskyddsförordningen ska ses som en precisering av vad som kan följa av de allmänna hänsynsreglerna när det gäller skydd av arter (mark- och miljööverdomstolen 2013:13 och mark- och miljööverdomstolen M11317-14). Detta innebär att tillståndsmyndigheten ska bedöma hur skyddade arter påverkas av en planerad verksamhet. Syftet med artskyddet är enligt 8 kap. 1 och 2 §§ miljöbalken att skydda arter.

Samtliga svenska groddjursarter är fridlysta. Större vattensalamander samt åkergroda har även ett starkare skydd enligt 4 § artskyddsförordningen och får inte fångas, dödas eller störas. Djurens fortplantningsområden eller viloplatsar får heller inte skadas eller förstöras. Den större vattensalamandern finns dessutom upptagen i art och habitatdirektivets bilaga 2 vilket gör att den har en väldigt stark skyddsstatus.

Lokal population är ett centralt begrepp i artskyddsförordningen. Med lokal population menas den population (grupp av djur av en art) som har genetiskt utbyte med varandra. En lokal population kan vara olika för olika arter. För en vanligt förekommande lättspridd art kan den lokala populationen vara stor och sträcka sig över stora ytor på läns- eller nationell nivå. För ovanliga arter som är starkt knutna till en plats eller en specifik naturtyp/miljö, kan den lokala populationen vara liten och begränsad. Fortfarande saknas praxis om hur lokal population skall bedömas. Vår bedömning är att den lokala populationen för groddjur i och i anslutning till planområdet vid Kerstinboda åtminstone sträcker sig utmed Näsnarens stränder och de dikessystem som ansluter till sjön. Eventuella groddjursförekomster inom planområdet bedöms således endast utgöra en liten del av den totala populationen.

Enligt en dom i Miljööverdomstolen (MÖD 2016:1) skall artskyddsförordningen tolkas så att när syftet med ett projekt inte är att döda och skada så gäller inte skyddet enskilda individer. En bedömning skall istället göras av om åtgärden försvårar möjligheterna att uppnå gynnsam bevarandestatus för arten. Om ett projekt försvårar möjligheterna så kan man inte få dispens, men om projektet inte försvårar möjligheterna så behöver man inte dispens. Den juridiska tolkningen innebär därför i praktiken att dispensansökningar sällan är aktuella, och enligt Naturvårdsverkets handbok om artskyddsförordningen (Naturvårdsverket 2009) är en detaljplan dessutom ytterst sällan dispensgrundande. Ofta genomförs istället åtgärder, som del av själva projektet, så att det går att upprätthålla en ekologisk funktion och kontinuitet i det aktuella området. Syftet är att populationer av de skyddade arterna i området ska kunna finnas kvar. Avgränsningen av ”den lokala populationen” är beroende av vilken art det är, hur rörlig den är, och hur omgivningen och spridningsmöjligheterna ser ut.

Arter som omfattas av 4§ inom undersökningsområdet

Större vattensalamander (*Triturus cristatus*)

Större vattensalamander klassas enligt rödlistan 2015 som livskraftig (LC), vilket innebär att den inte är rödlistad. Arten har tidigare varit rödlistad som nära hotad (NT, rödlistan 2000). Anledningen till att arten inte är rödlistad enligt 2015 års rödlista trots att populationen bedöms ha en negativ utveckling

beror dels på att antalet reproduktiva individer överstiger gränsvärdet för rödlistning samt för att utbredningsområdet och förekomstarean överskrider gränsvärdena för rödlistning.

Den större vattensalamandern är beroende av fuktiga miljöer. Större delen av året tillbringar arten på land, ofta i fuktig lövdominerad skog där den gömmer sig under murken död ved, under stenar och i blockig terräng. I dessa miljöer letar den också efter föda som troligen består av daggmaskar, sniglar och insekter. Salamandrarna är bara aktiva på natten eller på varma, regniga dagar. Under vintern ligger den i dvala i till exempel stenrösen, stenmurar eller komposthögar. Arten associeras framför allt med kulturlandskapets miljöer, men flera fynd finns även från barrblandskogsområden som till exempel den norra Upplandskusten.

Lekvattnen är oftast dammar eller kärr som ligger i betesmark eller annan öppen mark, men de leker också i vattenfyllda grus- och sandtag, kalkbrott, skogskärr och diken. På grund av larvernas långa utvecklingstid får vattnet inte vara så grunt att det torkar ut under sommaren. Vattnen får heller inte innehålla fisk eller kräftor. Äggen befruktas i honans kropp. Honan fäster sedan äggen ett och ett i exempelvis bladveck på undervattensväxter. Efter ca 4 månader har larverna genomgått en omvandling till vuxna individer och kryper upp på land. Ungdjuren tillbringar ca 2 – 4 år på land innan de blir könsmogna och återvänder till lekvattnet för att fortplanta sig. Landmiljöerna är således en viktig del i den större vattensalamanderns liv.

Studier med radiosändare har visat på att en majoritet av individerna i en population tycks vandra endast mellan 10 till 100 meter från det småvatten de reproducerar sig i (Malmgren, J. 2002). Senare studier visar på liknande avstånd, exempelvis "Choosing the Best of Both Worlds The Double Life of the Great Crested Newt" (Gustafson, D. 2011). Man har tidigare trott att den större vattensalamandern rör sig upp emot 300 meter från sitt reproduktionsvatten, men detta sker förmodligen endast i undantagsfall när lämpliga miljöer inte finns på närmare avstånd. Om lämpliga landmiljöer finns nära deras vattenmiljöer är sannolikheten stor att de håller sig till dessa.

Arten hotas framför allt av habitatförstörelse av lekvatten och landmiljöer. Sannolikt utgör artens starka beroende av ett komplext småvattenlandskap, där rika akvatiska miljöer är sammanbundna med äldre skog via goda spridningsvägar, en stor del av förklaringen till artens tillbakagång i landet. Småvatten och löv- och/eller barrskog med stor mängd död ved hör till de biotoper som i högst frekvens omdanats i 1900-talets landskapsförändring. Områden där båda dessa biotoper finns samlade är därför få.

Trots att arten fortfarande är utbredd i den södra delen av Sverige är de flesta kända förekomster isolerade och andelen områden där möjlighet till fungerande utbyte av individer mellan närliggande populationer föreligger, är mycket få. Mycket pekar på att den större vattensalamandern kräver fungerande metapopulationsdynamik för långsiktig överlevnad i ett givet område. Vidare kan kravet på stabila landmiljöer vara ytterligare en faktor som gör arten särskilt känslig för störningar, exempelvis avverkning, i denna miljö. Som en följd av nämnda negativa faktorer hotas arten av fragmenteringseffekter.

Dess spridningsförmåga är begränsad och om avstånden mellan lämpliga biotoper (och lekvattnen) blir för stora isoleras populationerna med stor risk för lokalt utdöende som följd av slumpmässiga, miljöbetingade eller demografiska faktorer.

Figur 2. Karta över inventerade diken och fynd av vanlig groda, vanlig padda och större vattensalamander.

Resultat

Resultat

Inom planområdet observerades vanlig groda och vanlig padda. Vanlig groda observerades i fuktmarken under kraftledningsgatan i områdets norra del (figur 2). Vanlig padda observerades vid två tillfällen med en individ per tillfälle i fuktmarken i områdets västra del (figur 2). Vi kunde inte se några spår av lek eller föryngring av groddjur inom planområdet. Möjligen är diken alltför beskuggade för att de ska vara optimala lek-/föryngringsvatten för groddjur. Man kan dock inte utesluta att enstaka individer förökar sig inom området.

Större vattensalamander observerades vid ett tillfälle i det stora diket som rinner ut i sjön Näsnaren (figur 2). Observationen gjordes i höjd med den nordvästra delen av den stora åkermarken norr om planområdet och i anslutning till fyndplatsen vidtar större våtmarksområden som bedöms kunna vara viktiga landmiljöer för arten och andra groddjur. Vi kunde inte se några vandringshinder för fisk i det stora diket och sannolikt går fisk regelbundet upp i vattendraget, något som kan ha negativ påverkan på bland annat större vattensalamander. Vi har dock sett att större vattensalamander och andra grod- och kräldjur kan förekomma i vatten med fisk, frågan är dock hur bra de klarar sig på längre sikt i sådana miljöer. I det stora våtmarksområdet som ligger intill diket finns sannolikt vattensamlingar som kan fungera som lekvatten för bland annat större vattensalamander.

Vanlig groda

(*Rana temporaria*)

Den vanliga grodan är en upp till elva centimeter stor stjärtlös groda som har en trubbig nos och mörk ansiktsmask. Färgen varierar från beige till mörk- eller grönbrun. Undersidan är ljus och har ofta mörkare fläckar. Grävknölen på bakkotens insida är liten och mjuk, och är aldrig längre än 1/3 av tåns längd.

Vanlig padda

(*Bufo bufo*)

Den vanliga paddan blir upp till tolv centimeter stor padda med brun- eller brunsvart knottig hud. Bakom de orange eller röda ögonen sitter stora giftkörtlar. Paddans gift, bufagin, irriterar slemhinnor och är muskelförlamande, vilket avskräcker de flesta rovdjuren. Snok och igelkott tål giftet och är vanliga predatorer på paddan.

Större vattensalamander

(*Triturus cristatus*)

Större vattensalamander blir 12-18 cm lång och är avsevärt större än den mindre vattensalamandern. Huden är svart eller mörkt brun och knottig på ryggen och kroppssidorna. Under leken utvecklar hanen en ryggkam som slutar vid ryggsletet, för att sedan fortsätta några mm längre ned efter svansroten.

Diskussion och slutsatser

Möjliga lekplatser

Inom planområdet bedöms det inte förekomma lekmiljöer som är riktigt lämpliga miljöer för groddjur. Dikena inom området är mer eller mindre beskuggade och blir sannolikt inte isfria och tillräckligt varma förens flera veckor efter det att solexponerade småvatten i omgivningarna har uppnått lämpliga förutsättningar för lek. Det förekommer troligen enstaka individer av groddjur som förökar sig sporadiskt inom planområdet men området bedöms inte vara en viktigare föryngringslokal för lokala populationer av groddjur. Sannolikt finns det bättre miljöer i våtmarksområdena söder om Näsnaren.

Övriga livsmiljöer

I samband med inventeringen eftersökte vi även groddjur på land och gjorde en bedömning av lämpliga landmiljöer. Stora delar av planområdet utgörs av fuktmarker och bedöms generellt vara lämpliga landmiljöer för groddjur. Planområdet har även starka samband med våtmarksområdet söder om Näsnaren, dock bryts sambandet av järnvägen som har sin sträckning utmed planområdet norra gräns. Utifrån de observationer av groddjur som gjordes i samband med inventeringen gör vi bedömningen att området endast har ett begränsat värde för den lokala populationen av groddjur.

Planens påverkan på större vattensalamander

Utifrån resultaten från inventeringen bedömer vi att inga grod- eller kräldjur som är skyddade enligt 4§ i artskyddsförordningen kommer påverkas av planen på sådant sätt att det medför att de lokala populationerna försämras eller möjligheterna att upprätthålla kontinuerlig ekologisk funktion försvåras för de lokala populationerna. Det går inte helt att utesluta att större vattensalamander förekommer inom planområdet men vi bedömer att det är låg sannolikhet att arten finns där i några betydande antal och att med den inventeringsinsats som nu har genomförts i området uppfylls kunskapskravet i miljöbalken.

Referenser

Groddjur Kerstinboda
Slutversion
2019-08-26

Tryckta källor

Gustafson, D. 2011. Choosing the Best of Both Worlds The Double Life of the Great Crested Newt"
Doktorsavhandling. Sveriges Lantbruksuniversitet: Acta Universitatis Agriculturae Sueciae 2011:87.

Malmgren J.C. 2002. How does a newt find its way from a pond? Migration patterns after breeding and metamorphosis in great crested newts (*Triturus cristatus*) and smooth newts (*T. vulgaris*). Herpetological journal 12, 23-35.

Malmgren J. 2007. Åtgärdsprogram för bevarande av större vattensalamander och dess livsmiljöer. Rapport 5636. Länsstyrelsen Västra Götalands län. ISBN 91-620-5636-0.pdf

Digitala källor

Artportalen utsök groddjur, Information hämtad 2019-06-07